

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19-20 травня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

2. Недоля Д. Під прапором української державности (3 нагоди 10-ти-літнього існування Комітету імени Симона Петлюри) / Д. Недоля // Тризуб. – 1937. – Ч. 10. – С. 20-23.
3. ЦДАВО, ф. 4452, оп. 1, спр. 2.
4. Грошове справоздання Комітету ім. С. Петлюри в Румунії // Тризуб. – 1928. – Ч. 48-49. – С. 44-45.
5. Справоздання Комітету імени Симона Петлюри в Румунії за час від 1-го грудня 1936 р. до 1-го травня 1937 р. // Наше слово. – Бухарест, 1937. – Ч. 1. – С. 3-4.
6. ЦДАВО, ф. 4465, оп. 1, спр. 159.
7. Недоля Д. Під прапором української державности (3 нагоди 10-ти-літнього існування Комітету імени Симона Петлюри) / Д. Недоля // Тризуб. – 1937. – Ч. 7-8. – С. 25-27.
8. Недоля Д. Під прапором української державности (3 нагоди 10-ти-літнього існування Комітету імени Симона Петлюри) / Д. Недоля // Тризуб. – 1937. – Ч. 12-13. – С. 12-14.
9. Український Народний Дім імени Симона Петлюри // Час. – Чернівці, 1938. – Ч. 2664 (10 лютого). – С. 4.
10. Для допомоги новим втікачам до Румунії // Час. – 1940. – Ч. 3304 (24 квітня). – С. 3.

КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПРАВОТВОРЧОСТІ

Дегтяр Р. О.

*студентка I курсу юридичного факультету
Сумського державного університету*

Рябченко Т. О.

*к.ю.н., викладач кафедри ТЦП юридичного факультету
Сумського державного університету*

Загальносвітові тенденції глобалізації з одного боку та уніфікації правових систем на європейському політико-правовому просторі з іншого, потреба розвитку національної правової системи в напрямку належного забезпечення механізму реалізації права народу здійснювати правотворчість безпосередньо, обумовлюють необхідність переходу від вузького розуміння правотворчості як державно-владної діяльності до широкого її розуміння як правової діяльності, що здійснюється й іншими суб'єктами публічної влади, зокрема народом. Характерною ознакою сучасної правотворчості в Україні є пошук таких її форм, які б були не лише ефективними, а й мали б найвищий рівень легітимності як у суспільстві, так і в очах наших закордонних партнерів. Очевидно, що для розв'язання цієї проблеми необхідно використати потенціал безпосередньої правотворчості народу.

Наукові дослідження питань участі громадян у правотворчості дозволяють сформулювати уявлення про форми такої участі, здійснити їх класифікацію, виділити ті з них, які передбачають безпосередню та опосередковану участь громадян у процесі підготовки, обговорення і прийняття актів чинного законодавства.

Системний аналіз Конституції України дозволяє стверджувати, що ключовою формою правотворчості народу в Україні є референдум. Досліджуючи референдну правотворчість Українського народу, Т. Рябченко акцентує увагу на тому, що саме всеукраїнський референдум є легітимною формою безпосередньої правотворчості

всього народу [1, с. 7]. При цьому конституційна референдна правотворчість забезпечує реалізацію народом своєї установчої влади під час прийняття Конституції України чи внесення до неї змін на всеукраїнському референдумі. Натомість законодавча референдна правотворчість забезпечує реалізацію права Українського народу приймати, змінювати чи скасовувати закони з найважливіших для суспільства та держави питань.

Місцевий референдум є формою безпосередньої правотворчості територіальних громад у відповідних адміністративно-територіальних одиницях щодо найбільш важливих питань місцевого значення. Рішення, прийняті на місцевих референдумах, є підзаконними нормативно-правовими актами, обов'язковими для виконання на відповідній території. Правотворчий потенціал місцевого референдуму в Україні не отримав свого розвитку. Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», що містять лише загальні положення про місцевий референдум, не дозволяють громадянам України у повному обсязі реалізувати своє право на участь у місцевих референдумах, не закріплюють чіткі юридичні механізми вирішення шляхом таких референдумів найбільш важливих для територіальної громади питань, ставлячи її у залежність від діяльності представницьких органів місцевого самоврядування та держави. Очевидною є потреба у прийнятті дієвого Закону України «Про місцевий референдум», що дозволить реалізувати правотворчі повноваження територіальних громад в Україні.

Окрім референдуму, важливими формами безпосередньої участі громадян у правотворчості є перспективні для України народна правотворча ініціатива і народне вето.

Процедура реалізації права законодавчої ініціативи народу може мати подвійну об'єктивізацію: через визначення народу суб'єктом законодавчої ініціативи у парламенті (формулювання і підтримка з боку визначеної кількості громадян вимоги, внаслідок реалізації якої парламентом може бути прийнятий закон) та через можливість прийняття закону за ініціативи народу на референдумі. Як свідчить досвід зарубіжних країн, в умовах утвердження демократичних цінностей визнання народу суб'єктом законодавчої ініціативи у парламенті є закономірним процесом.

У працях вітчизняних правознавців поняття «народна законодавча ініціатива» визначається як право громадян запропонувати проект закону, що підлягає обов'язковому розгляду парламентом, хоча останній може прийняти будь-яке рішення: погодитися з проектом, внести до нього поправки чи відхилити його. Цим народна законодавча ініціатива відрізняється як від референдуму, рішення якого має силу закону, так і від права на звернення до органів влади з петицією, що передбачає відповідь, але не вимагає обов'язкового розгляду на рівні парламенту [2, с. 95–96].

«Народне вето» можна розглядати як додатковий механізм, який дає народу можливість не допустити реалізації норм права, що не відповідають його інтересам. Реалізуючи право вето, громадяни припиняють дію закону, що був прийнятий парламентом. Саме у цьому й полягає відмінність інституту «народного вето» від референдуму.

Узагальнюючи практику вітчизняного законотворення, О. Богачова виділяє такі форми участі громадян у законотворенні: можливість ініціювання проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою та прийняття законів через референдум; проведення всеукраїнських дорадчих опитувань громадян (консультативних референдумів); надання пропозицій громадянами, їх об'єднаннями в процесі прийняття рішень органами державної влади та щодо формування і

реалізації державної політики; всенародне обговорення проектів законодавчих актів після їх розгляду Верховною Радою у першому читанні; участь у парламентських слуханнях та слуханнях парламентських комітетів, а також у роботі громадських рад при органах державної влади; входження представників громадських об'єднань до складу робочих груп з розробки законопроектів; вивчення громадської думки на основі проведення соціологічних досліджень [3, с. 5–6].

Аналіз виділених форм участі громадян у правотворчості, зокрема обговорення законопроектів шляхом участі громадян у парламентських слуханнях і слуханнях парламентських комітетів, публічного громадського обговорення проектів нормативно-правових актів, електронних консультацій із громадськістю, дозволяє дійти висновку, що хоча ці форми і забезпечують безпосередній вплив громадян на правотворчий процес, проте остаточне рішення щодо проекту нормативно-правового акта приймається не громадянами безпосередньо шляхом голосування, що є визначальним для референдної правотворчості, а державою в особі компетентних органів.

А. Євгенєва вважає за доцільне класифікувати форми участі громадян у законотворенні наступним чином: 1) за формою впливу: безпосередня участь (право народної правотворчої ініціативи, народне вето), опосередкована участь (участь у парламентських та комітетських слуханнях); 2) за порядком реалізації: обов'язкова, тобто необхідність якої передбачена вимогами Конституції або інших нормативно-правових актів (затвердження всеукраїнським референдумом законопроекту про внесення змін до розділу I, III і XIII Конституції України), факультативна, тобто така, що є ініціативою самих громадян (звернення, лобістська діяльність) або органів влади (плебісцит); 3) за суб'єктом ініціативи: така, ініціювання якої покладено на громадян (звернення), така, що реалізується за ініціативою органів влади (комітетські слухання); 4) за правовими наслідками: така, що має імперативний характер (рішення референдуму); така, що має дорадчий характер (рішення плебісциту); 5) за змістом: така, що спрямована на ініціювання закону (право народної правотворчої ініціативи), така, що спрямована на зміну закону (участь у парламентських та комітетських слуханнях), така, що спрямована на скасування закону (народне вето); 6) за часом реалізації: визначено-періодична, тобто така, що відповідно до чинних правових норм відбувається у визначений термін або у зв'язку з настанням певної події (обов'язкові референдуми), невизначено-періодична, тобто така, що її здійснюють епізодично залежно від існування відповідної необхідності (плебісцити); 7) за характером суб'єкта: індивідуальна (звернення громадян), колективна (інститут народного вето) [4, с. 30–31]. Запропонована А. Євгенєвою система форм участі громадян у законотворенні та їх класифікація створюють основу для аналізу виокремлених форм та з'ясування рівня безпосередності участі народу у законодавчій правотворчості.

В окремих дослідженнях форми участі громадян України у законотворчому процесі класифікують: 1) за способом реалізації громадянами свого права на участь у законотворенні: безпосередні (реалізуються громадянами безпосередньо через інститути безпосередньої демократії) та опосередковані (реалізуються громадянами через суб'єктів права законодавчої ініціативи); 2) за суб'єктним складом: загальні (передбачають можливість участі у законотворчому процесі будь-якого громадянина, незалежно від професійної освіти та фахової підготовки) та спеціальні (передбачають участь у законотворчому процесі лише наукової та фахової громадськості); 3) за місцем реалізації права громадян на участь у законотворенні: парламентські (громадяни реалізують своє право на законотворення під час засідань Верховної Ради

України, її органів) та позапарламентські (громадяни реалізують своє право на законотворення незалежно від роботи Верховної Ради України) [5, с. 67–69].

Отже, форми реалізації правотворчих повноважень народу є способами здійснення права громадян на участь у правотворчості. Під класифікацією форм участі громадян у правотворчості необхідно розуміти теоретико-методологічний процес, спрямований на виявлення системи взаємоузгоджених між собою критеріїв розмежування форм такої участі, застосування яких дозволить виділити види правотворчості народу та з'ясувати характер повноважень громадян щодо прийняття актів чинного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рябченко Т. О. Референдум як форма безпосередньої правотворчості Українського народу (теоретичні аспекти) : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Тетяна Олександрівна Рябченко. – К., 2015. – 20 с.
2. Шаповал В. Феномен конституції у контексті вітчизняної політико-правової «міфології» / В. Шаповал // Дзеркало тижня. – 2008. – 9–15 серпня.
3. Богачова О. Деякі питання участі громадян у законотворенні / О. Богачова // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2011. – № 3 – С. 5–7.
4. Євгенєва А. М. Форми участі громадськості у процесі законотворення, їх система та класифікація / А. М. Євгенєва // Наукові записки НаУКМА : зб. наук. праць. Юридичні науки. – К. : Вид. дім «КМАкадемія», 2006. – Т. 53. – С. 29–31.
5. Ющенко О. Поняття та система форм участі громадян України у законотворчому процесі / О. Ющенко // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2007. – № 1. – С. 66–69.

ПОРЯДОК МОБІЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ ДО ЗАКЛАДІВ ТРУДОВИХ РЕЗЕРВІВ У ВІДБУДОВЧІЙ ПЕРІОД (1943–1950 рр.)¹²

Король В. М.

фахівець I категорії кафедри ТЦДП юридичного факультету

Сумського державного університету;

здобувач кафедри історії України

Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

Указом Президії Верховної Ради СРСР «Про державні трудові резерви СРСР» від 2 жовтня 1940 р. причини запровадження примусових призовів до закладів трудових резервів цинічно пояснювалися покращенням життя населення. У даному документі зазначалося, що в країні вже повністю покінчено з безробіттям, злиденністю та розоренням на селі й у місті, а тому зникли нужденні люди, що раніше (за капіталізму) змушені були шукати роботи, стихійно утворюючи резерв робочої сили для промисловості. Нібито саме через це для постійного притоку молодого поповнення на підприємства держава була змушена централізовано вирішити дане питання шляхом примусових призовів і надання статусу мобілізованих усім учням закладів системи державних трудових резервів (ДТР) [1, с. 774].

Насправді, реальні причини полягали у тогочасній загальній мілітаризації економіки та суспільства, а також у непопулярності серед населення низки видів

¹² Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».